

Юлія Павленко

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

До питання дієздатності в римському приватному праві*

Протягом історії суспільства ми не зустрічаємо іншої системи приватного права, яка досягла такої деталізації і такого високого рівня юридичної форми і юридичної техніки, як римське приватне право. В системі вітчизняного права і вітчизняної юридичної освіти роль римського права зростає.

Актуальність даного інституту правоздатності та дієздатності ми бачимо і на сьогоднішній день при вивченні цивільного права, тому що велика частина римського права запозичена в цивільне право, де даний інститут був перетворений і вдосконалений в зв'язку з сучасним розвитком.

Цікаво відзначити, що поняття дієздатності не було сформульовано римськими юристами, але норми, її складові були добре відомі. Обмеження дієздатності було пов'язано з віком, станом психічного і фізичного здоров'я, і в зв'язку з цим можна визначити дієздатність різних категорій фізичних осіб: малолітніх, повнолітніх жінок, осіб молодше 25 років і осіб з фізичними, моральними і психічними вадами.

У римському праві не за кожною особою визнавалася здатність здійснювати юридичні дії. Римські юристи вважали, що особисто користуватися власними правами і особисто відповідати за власні протиправні дії могли тільки ті особи, які своїм віком, моральним та фізичним станом могли гарантувати, що вони можуть поводитися як розумні люди [3, с. 27].

На дієздатність особи або на здатність здійснення прав впливає aetas (вік). З причини того, що свідомість і воля в людині з'являються не з народження, а тільки поступово розвиваються і міцніють, поки не досягнуть в дорослій людині повного розвитку. Законодавство не може визнати

* Наукова керівниця – *Юлія Канарик*, доцентка кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

людину дієздатною з її народження, а воно згідно зі ступенями її віку, визначає здатність або нездатність до вчинення якихось дій. Хоча розвиток окремих осіб зовсім неоднаковий, але міркування практичної користі чи інакше доцільності вимагають, щоб шаблі віку були точно і для всіх однаково визначені. І римське право розділяло людське життя на кілька вікових груп. Вік був другою природною умовою, що впливала на обсяг правосуб'єктності був вік. Відтак повністю дієздатною особа ставала по досягненню нею 25 років, тобто повноліття. А до цього часу життя особи поділялося на три вікові періоди, кожний з яких вносив свої корективи в обсяг дієздатності таких суб'єктів. Перший період – дитинство – охоплював час від народження до 7 років. Другий період – підлітковий – тривав від 7 до 12 років для дівчат і від 7 до 14 років для хлопчиків. Такі особи визнавалися частково дієздатними і могли вчиняти правочини лише за згодою опікуна. Третій період – період неповноліття – тривав до досягнення особою 25-річного віку. Це була дієздатна молодь, представники якої могли укладати шлюби, заповідати, нести повну відповідальність за умисні правопорушення, бути посередниками чи поручителями, а також брати на себе інші зобов'язання без згоди піклувальника [5, с.9-10].

Дієздатність у римському праві впливала з *caput* і визначалася як психічна та інтелектуально-вольова здатність суб'єкта вчиняти дії, що мають правові наслідки. Обсяги *caput* залежали від *status*, під яким розуміли сукупність природних та правових властивостей та ознак особи, що дозволяли їй бути суб'єктом права [1, с. 23-24].

Каляужний Р. А. та Вовк В. М. розуміють під дієздатністю, здатність суб'єкта права самостійно виступати в правовому процесі, тобто самостійно користуватися власними правами і самостійно виконувати власні обов'язки [2, с. 69].

На нашу думку дієздатністю є здатність особи своїми діями набувати права, виконувати обов'язки і самостійно нести відповідальність за скоєні правопорушення.

Повну дієздатність мали хлопці, які досягли віку 14 років і дівчата, які досягли віку 12 років. Це було характерно в період царів і республіки. У період імперії дієздатність наступала з 25 років.

Обмежену дієздатність мали хлопці 7-14 років, дівчата 7-12 років, які були дієздатні тільки по операціях, пов'язаних з придбанням (прав, майна). Якщо зміст або умови угоди допускали втрати або встановлення обов'язків, був потрібний дозвіл опікуна, виражений законним чином і безпосередньо в момент вчинення правочину.

Опіка над жінкою зберігалася і в період її повноліття, так як за уявленнями римлян жінка не здатна усвідомлювати свої дії.

Повністю недієздатними були діти до 7 років, душевнохворі та люди, визнані безчесними в результаті вчинення ними злочинів або заняття ними певними ремеслами і професіями.

Таким чином обсяг дієздатності залежав від кількох чинників, зокрема: віку, статі, хвороби, негідної поведінки особи тощо [4, с. 32].

Отже, безумовно, інститут дієздатності був важливий в римському приватному праві. Цікаво те, що дієздатність різних категорій осіб з часом

не залишалася незмінною, так, наприклад, права жінок в період республіки були розширені.

Ми вважаємо, що дослідження може бути продовжено, корисно було б порівняти інститути дієздатності в сучасному цивільному і римському приватному праві. Безумовно, ми б виявили подібності, адже римське право відноситься до цінностей, які і через тисячоліття продовжують служити цивілізованому суспільству.

Література

1. Качур В.О. Співвідношення понять „persona”, „status” і „caput” у римському праві. *Часопис Київського університету права*. 2010. №2. С.21-25.
2. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право : підруч. для вищ. навч. закл. Київ : МП Леся, 2014. 240 с.
3. Калюжний Р. А., Ящуринський Ю. В. Основи римського приватного права : курс лекцій. Київ : Видавничий дім «Персонал», 2011. 184 с.
4. Основи римського приватного права: Підручник / Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків : Право, 2008. 224 с.
5. Качур В.О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі. *Часописи Київського університету права*. 2010. №3. С.8-12.

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**